

Länstyrelserna

Samlad regional bedömning av miljömålet Skyddande ozonskikt 2023

Information om dokumentet

Detta är en digitalt tillgänglighetsanpassad webbversion av samlad regional bedömning av miljömålet Skyddande ozonskikt 2023 som är daterat den 27 mars 2024.

Den samlade bedömningen är gjord av Länsstyrelsernas samverkansorgan RUS (Regional Utveckling och Samverkan i miljömålssystemet). Länens regionala uppföljning av miljömålen ligger till grund för den samlade bedömningen. Uppföljningen redovisas i sin helhet på RUS webbplats www.rus.se samt länkas från www.sverigemiljomal.se.

Sammanfattning

För att målet ska kunna nås behöver vi bli bättre på att ta om hand om bygg- och rivningsavfall som innehåller ozonnedbrytande ämnen på rätt sätt och att kunskap om förekomst och hantering är tillräcklig i alla led, från privatperson eller byggherren där avfallet uppkommer till mottagare, samt hos berörda tillsynsmyndigheter. Fortsatt tillsyn på kommunal och regional nivå av användningen av köldmedier är också viktig.

En annan stor fråga som länen lyfter är halterna av lustgas som fortsätter att öka och riskerar att fördröja återhämtningen av ozonskiktet. Flera av länen belyser vikten av att åtgärder sker i syfte att minska utsläppen av kväveföreningar inom jordbruket. De allra flesta län arbetar inom projektet "Greppa näringen" som bygger på rådgivning om kväveläckage till lantbrukare. Åtgärder som leder till minskade utsläpp av kväveföreningar ökar dessutom förutsättningarna att nå andra miljö kvalitetsmål.

Handel och gränsöverskridande transporter av uttjänta kylmöbler utgör också en risk för att ozonnedbrytande ämnen släpps till atmosfären. Resurser för att kunna genomföra flera kontroller för att stoppa avfall som innehåller ozonnedbrytande ämnen behöver utökas.

Åtgärdsarbete för miljö kvalitetsmålet

- Länsstyrelserna arbetar med projektet Greppa Näringen som handlar om att ge lantbrukare rådgivning om hur de kan minska kväveläckage.
- De flesta län nämner tillsynsmyndigheters kontroll av årliga rapporter om miljöarbete och köldmedia från företag där även läckagekontroll av köldmedia ingår det innebär att se över att kontroller utförs med rätt intervall samt att certifierad personal och företag har utfört service och omhändertagande av avfall från köldmedia.
- I flera län har destruktionsanläggningar för lustgas installerats på sjukhus. De län som nämner det i årets rapportering är Blekinge, Dalarna, Jämtland, Växjö, Värmland och Västernorrland. Men fler län har rapporterat att de också har anläggningar för destruktions av lustgas vid tidigare rapporteringar.
- De län som har ansvar för gränsöverskridande avfallstransporter nämner också detta i uppföljningen.

Åtgärder på regional nivå – myndigheter

- Inom projektet Greppa näringen har Länsstyrelsen Blekinge upphandlat tjänster för enskild rådgivning och kompetensutveckling som riktar sig till jordbruksföretag. Genom ökad kompetens kan lantbrukare och företag som är verksamma på landsbygden effektivare minska sina utsläpp av kväveföreningar till atmosfären.
- Enheten för miljö tillsyn och förorenade områden vid Länsstyrelsen i Dalarnas län hanterar köldmedierapporter inom sina objekt.
- Länsstyrelsen Västra Götaland arbetar aktivt med att förhindra illegal export av farligt avfall, bland annat gamla kylar och frysar med freon i Västra Götaland, Värmland, Jönköping och Hallands län. Länsstyrelsen genomför kontroller i samverkan med Tullverket, Kustbevakningen, polisen och Åklagarmyndigheten. Under pandemin minskade mängden transporter via Tullverket men de har nu återgått till tidigare nivåer. Under året har det gjorts en handfull kontroller på transporter med begagnade kylmöbler. Några har resulterat i att transporterna har stoppats medan andra har kunnat fortsätta efter kontroll. Andra insatser är tillsyn på avfallsanläggningar som samlar in kasserade kylmöbler.

- Vid länsstyrelsens tillsyn av tillståndspliktiga verksamheter kontrolleras verksamheternas hantering av elektroniska produkter innehållande köldmedier samt vilken mottagningskontroll som sker av isolering för att säkerställa att isolering innehållande CFC-hanteras på rätt sätt ur miljösynpunkt.
- Länsstyrelsen Norrbotten har under året deltagit i framtagandet av Handlingsplan för tillsyn över gränsöverskridande avfallstransporter 2023–2025.
- Vid provning av miljöfarlig verksamhet vid miljöprovningsdelegationen bedöms frågan om utsläpp av lustgas till luft. Vid behov föreskrivs villkor som begränsar vilka halter utsläppen får ha. Länsstyrelsen följer därefter upp att villkoren följs inom ramen för sin tillsyn och även vid den årliga granskningen av miljörapporteringen.
- Länsstyrelsen i Stockholm granskar köldmedierrapporter som årligen lämnas in. Rapporterna visar bland annat installerad mängd, typ av köldmedia samt om det skett läckage.
- Inom Landsbygdsprogrammet/Strategiska planen finns olika ersättningar för minskat kväveläckage och fosforförluster, samt investeringsstöd för att minska utsläppen av växthusgaser (lustgas) och ammoniak, till exempel för gödselbrunnar.
- Inom tillsynsvägledningen har länsstyrelsen informerat miljönämnderna i länet om vikten av att ta hand om rivningsavfall som innehåller CFC på ett korrekt sätt och vilken lagstiftning som reglerar hanteringen.

Åtgärder på kommunal nivå och inom regioner

- På Gotland utförs kontroll och tillsyn av många verksamheter som hanterar material med ozonnedbrytande ämnen. Exempelvis rapporterar alla verksamheter som har stora kylanläggningar till Region Gotlands miljö- och hälsoskydds-enhet. Det gäller knappt 300 verksamheter. Transporter av köldmedier, skrotning av kylaggregat, samt omhändertagande och återvinning av köldmedier sköts till stor del av ackrediterade kylentreprenörer, vilket säkerställer att hanteringen ger minimal påverkan på ozonskiktet.
- Ozonnedbrytande ämnen finns även kvar i produkter långt efter att de producerats. Utsläppen är därför starkt beroende av hur vi omhändertar vårt avfall. Flertal kommuner i Gävleborg arbetar aktivt med information om rätt omhändertagande av byggavfall i samband med rivningslov.

Denna information har i flera kommuner tagits fram genom samarbete mellan bygglovsavdelningen och miljö och hälsoskyddsavdelningen.

- På Östersunds sjukhus installerades i början av året en destruktionsanläggning för lustgas och sex av sju förlossningssalar har kopplats in. Under 2022 stod lustgasanvändningen för 16 procent av Region Jämtland Härjedalens totala utsläpp av växthusgaser, motsvarande ca 230 ton koldioxid. Destruktionsanläggningen beräknas reducera ca 85 procent av utsläppen från lustgasanvändningen.
- Pilotprojektet med att samla in anestesigaser för återanvändning på Centraloperation på Östersunds sjukhus har avslutats. Alla narkosapparater på Centraloperation har tekniken för insamling installerad, och kommer att installeras på alla sjukhusets narkosapparater. Regionen har bjudits in till olika regiongemensamma nätverk för att presentera arbetet med insamlingen av anestesigaser och bidrar därmed till att sprida information och erfarenhet.
- Åre kommun kontrollerar hanteringen av köldmöbler på samtliga återvinningstationer i samband med tillsyn. Det finns indikationer om att någon tillsyn med avseende på hantering för att förebygga läckage inte bedrivs uppåt i avfallskedjan av avfallstransportörer och återvinningsföretag.
- Några kommuner i Jämtland projekterar eller bygger nya avloppsreningsverk. Bättre och mer stabil avloppsrening kan bidra till att minska utsläppen av lustgas vid rening av avloppsvatten.
- I fler än hälften av kommunerna i Kalmar län är det kostnadsfritt för privatpersoner att lämna in avfall med köldmedier på återvinningscentraler.
- Kommunerna i Kalmar län bedriver tillsyn på lantbruken och ser till att bland annat hanteringen av flytgödsel sköts på rätt sätt.
- I enkätsvar från kommunerna i Norrbotten svarar majoriteten (10 av 11) att de granskar köldmedierapporterna årligen.
- Centralsjukhuset i Karlstad jobbar aktivt för att minska läckaget samt användningen av lustgas, vilket minskat inköpen av lustgas successivt de senaste åren. Dessutom är sjukhusets förlossningssalar anslutna till en destruktionsanläggning som samlar in och bryter ner lustgasen.

- Umeå kommun har under 2023 genomfört en branschdialog med byggföretagen i kommunen för att öka kunskapen kring rivningsavfall.
- Region Värmland följer regelbundet upp sina köldmedierapporter för att se eventuella läckage. De nya värmepumparna kräver endast en bråkdel av mängden köldmedia jämfört med tidigare värmepumpar.

Åtgärder inom näringslivet, särskilt sådana som föranletts av styrmedel

- Det kommunala fastighetsbolaget i Gävle ställer krav på att material i byggprojekt ska loggas och väljas utifrån kriterier i Byggvarubedömningen i alla bolagets byggprojekt. Utbildning till entreprenörer gällande val och loggning av material har gjorts genomförts under året. Internt har bolaget haft ett informationstillfälle där miljöinventering i byggprojekt diskuterats. Under 2023 pågår ett pilotprojekt där bolaget certifierar en befintlig skola enligt Miljöbyggnad iDrift, i det arbetet har en miljöinventering genomförts av byggnaden.
- I Hallands län finns en anläggning som omhändertar och destruerar kylmöbler. Bolaget har meddelats nytt tillstånd för verksamheten där delar av anläggningen kommer moderniseras och utrustas med bättre teknik. På sikt kan detta minska eventuella störningar i processerna och därmed även diffusa utsläpp av ozonnedbrytande ämnen.

Tillståndet och målbedömning för miljökvalitetsmålet

Det är jordbrukssektorn som står för majoriteten av utsläppen av lustgas, från 60 – 70 procent. För Dalarna har det varit en liten ökning av de totala utsläppen av lustgas mellan 2020 och 2021. Detta återspeglas även i samtliga av de halländska kommunerna. Fram till år 2012 såg man en minskning av lustgasutsläppen från jordbrukssektorn i Hallands län, därefter har utsläppen ökat igen, men minskat något från 2020.

Ett viktigt styrmedel för att påverka utsläppen av lustgas från jordbrukssektorn och markanvändningen är EU:s gemensamma jordbrukspolitik CAP och den Strategiska planen. Insatser som Greppa Näringsen erbjuder rådgivning om kväveläckage till lantbrukare. Eventuell analys skulle kunna göras varför

jordbrukssektorn inte använder den kostnadsfria rådgivningen i högre utsträckning.

Tack vare reglering genom lagstiftning har utfasningen av ozonnedbrytande gaser varit effektiv såväl i Sverige som internationellt. Det bedrivs ingen regional miljöövervakning kring ozonnedbrytande ämnen. Vi vet dock att dessa ämnen finns kvar i produkter långt efter att de producerats. Utsläppen är därför starkt beroende av hur vi omhändertar vårt avfall. Fortsatt tillsyn på kommunal och regional nivå av användningen av köldmedier är också viktig.

För att säkerställa att arbetet går åt rätt håll så behövs mer samarbete mellan bygg- och miljöförvaltningarna bland annat i arbetet med granskning och tillsyn av rivningslov och rivningsavfall. Det är också osäkert hur stor tillsynen är på rivningar. De största utsläppen kommer dock från befintliga och uttjänta produkter, bygg och rivningsavfall samt utsläpp av lustgas från jordbruket. Det krävs fortsatt tydlig information, även på regional nivå, till företag och allmänhet om hur man bäst tar hand om avfall som innehåller ozonnedbrytande ämnen. Sammanfattningsvis måste resurser tillsättas för arbetet ska kunna fortsätta i oförminskad takt.

Länsstyrelsernas Miljöprövningsdelegationer arbetar kontinuerligt med att så långt som möjligt begränsa utsläppen av lustgas genom villkorsskrivning och teknikkra.

Länsstyrelserna samverkar med kommuner och myndigheter i arbetet med illegala avfallstransporter.

Det är viktigt att kasserade kylmöbler som innehåller ozonnedbrytande ämnen hindras från att nå länder i Asien och Afrika eftersom avfallet där inte omhändertas på ett miljöriktigt sätt, vilket leder till risk för utsläpp av miljöfarliga ämnen.